

Висновок

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Магдич Тетяни Павлівни
«Формування громадянської компетентності учнів ліцею у процесі
навчання української мови»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)**

Актуальність теми дисертації зумовлена сучасними процесами європеїзації та глобалізації, з одного боку, що становлять виклики мовному, культурному, економічному, суспільно-політичному розмаїттю світу, а з іншого – спричинена значними змінами в освіті. Переосмислення підходів до навчання, змісту, цілей і завдань освіти актуалізувало низку пріоритетів, зокрема розвиток її суб'єктів, формування високого рівня громадянської відповідальності, активності й ініціативності, комунікативності як показників готовності до успішної самореалізації, соціалізації, уходження в громадянське суспільство. Відповідно до нормативно-правової бази в галузі повної загальної середньої освіти (Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти, Концепція «Нова українська школа» та навчальна програма з української мови для 10-11-х класів (рівень стандарту)) з-поміж основних завдань української освіти визначено виховання громадянина і патріота, формування компетентної, національно свідомої мовної особистості, яка володіє предметною та ключовими компетентностями, набуття молоддю громадянського досвіду.

З огляду на запити українського суспільства й освіти учні мають стати фундаментом майбутньої високорозвиненої європейської держави, заклади загальної середньої освіти повинні формувати особистість, відкриту до інноваційних змін в українському соціумі, здатну успішно розв'язувати проблемні ситуації, які постають як перед окремою людиною, так і перед суспільством загалом. Для цього потрібно систематично залучати учнів до

активної навчально-пізнавальної діяльності, що характеризується інтенсивною багатосторонньою взаємодією її суб'єктів, показниками роботи з різними джерелами інформації, обміном інформацією, результатами діяльності учнів між собою і вчителем.

Сучасна освіта, зокрема й мовна, має гуманістичний та демократичний пріоритетні напрями розвитку. Українська мова є основою державотворення та одним із чинників формування національної свідомості українців. Важливе значення для становлення національно свідомої мовної особистості мають уроки української мови. Володіючи потужним аксіологічним потенціалом, українська мова акумулює загальнолюдські і національні цінності, культурні норми взаємодії у відповідному лінгвосоціумі, правила соціальної поведінки. В аспекті компетентнісного підходу до навчання з-поміж ключових компетентностей здобувачів загальної середньої освіти визначено громадянську компетентність, яка природно корелює з предметом «Українська мова». Шкільний курс української мови має всі можливості для формування в учнів національної мовної свідомості, цінностей, необхідних громадянських знань, умінь, способів діяльності.

Актуальність теми дослідження зумовлена такими суперечностями між:

- суспільним запитом на випускників закладів загальної середньої освіти як патріотів, національно свідомих носіїв української мови, здатних розвиватися на благо держави, брати активну участь у її розбудові, з одного боку, та відсутністю в українській лінгводидактиці науково обґрунтованої методики формування громадянської компетентності учнів ліцею (рівень стандарту) у процесі навчання української мови – з іншого;

- соціальними викликами, спричиненими світовою глобалізацією й цифровізацією, що загрожують асиміляцією, зникненням окремих національних мов, та традиційним підходом до навчання української мови як державної, а отже, важливістю й необхідністю модернізації навчально-методичного забезпечення з української мови, орієнтованого на формування

мовної стійкості, мовного патріотизму юних громадян, зокрема старшокласників як учнів ліцеїв;

– актуалізацією в сучасних освітніх документах щодо нової української школи проблеми виховання творчої, ініціативної мовної особистості як відповідального громадянина України та наданням переваги знаннєвій парадигмі в шкільній практиці навчання української мови відповідно до завдань зовнішнього незалежного оцінювання.

Важливим для сучасної учнівської молоді є глибоке розуміння мовної ідентичності громадян України, лексики на позначення суспільно-політичних понять, що є основою громадянської свідомості та самосвідомості, усвідомлення концептів, у яких відбито характеристики громадянськості: мовна свідомість, національна свідомість, патріотизм, відповідальність за стан державної мови, громадянський обов'язок, толерантність тощо. Збагачення свідомості учнів відповідними поняттями, їхнього активного словникового запасу значною мірою сприяє розвитку вміння об'єктивації спостережень суспільно-політичних явищ і процесів, здатності критично оцінювати різні інформаційні джерела (пресу, телебачення, інтернет і т. ін.) та виробляти власну позицію. Відповідно мовна освіта є природним контекстом для реалізації наскрізних завдань формування громадянської компетентності юної мовної особистості.

Аналіз філософської, мовознавчої, психолого-педагогічної та лінгвометодичної літератури свідчить, що окремі аспекти проблеми формування громадянської компетентності учнів ліцею у процесі навчання української мови розкрито в працях науковців. Зокрема, у розвідках мовознавців з проблеми становлення національномовної особистості, формування мовної свідомості, мовної стійкості особи (Л. Масенко, Л. Мацько, І. Огієнко, П. Селігей, О. Ткаченко та ін.), теоретиків та практиків компетентісно орієнтованого навчання (Т. Вагнер, О. Вознюк, Т. Дінтерсміт, Д. Меєр, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен та ін.). Опрацювання наукових джерел дало змогу дослідити проблему формування

компетентностей учнів різноаспектно: з філософського погляду (В. Андрущенко, С. Клепко, В. Кремень та ін.), з психологічного (І. Бех, М. Боришевський, Л. Снігур, О. Фурман та ін.), з позиції педагогічної думки (О. Антонова, О. Березюк, С. Вітвицька, О. Власенко, О. Дубасенюк, О. Пометун, Т. Ремех, Т. Смагіна, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та ін.), через призму лінгводидактики (Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, О. Караман, К. Климова, Г. Корицька, О. Кучерук, Л. Мамчур, В. Новосолова, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Семенов, Л. Шевцова та інші).

Науковці надають перевагу проблемам формування комунікативної чи предметної компетентності, поза спеціальною увагою лишаються принципи, форми, методи, засоби, що інтенсифікують процес формування ключових компетентностей, зокрема громадянської як однієї з ключових та тієї, що корелює з предметом «Українська мова», що значно підсилює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до індивідуального плану аспіранта Житомирського державного університету імені Івана Франка та в межах науково-дослідної теми Житомирського державного університету імені Івана Франка «Креативне викладання рідної мови та літератури в середній школі та вузі» (державний реєстраційний номер 0112U002272, 01.12–01.22). Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 2 від 28.09.2018 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 24.09.2019 року). В остаточній редакції тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 29.05.2020 року).

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Достовірність результатів дослідження забезпечено науково-методологічним

обґрунтуванням вихідних положень; урахуванням сучасних здобутків психологічної, педагогічної, лінгвістичної й лінгводидактичної галузей наук; доцільним застосуванням теоретичних, емпіричних і статистичних методів, адекватних предметів, меті й завданням наукового дослідження; широким упровадженням розробленої методики формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови; позитивними результатами експериментального навчання; шляхом публічних обговорень основних положень дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зважаючи на це, можна констатувати, що достовірність отриманих висновків і обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається правильно дібраними методологічними підходами (системний, синергетичний, аксіологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований, текстоцентричний, ситуаційний та інші), достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість і якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Наукова новизна і теоретичне значення дисертації Магдич Тетяни Павлівни полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано теоретико-методичні засади формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови; розкрито змістові характеристики базових понять; розроблено алгоритм поетапного формування громадянської компетентності учнів старших класів у процесі навчання української мови; визначено критерії (емоційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, рефлексійний), показники та рівні сформованості громадянської компетентності учнів ліцею як мовних особистостей (високий, достатній, середній, елементарний); доповнено навчально-методичний інструментарій інтерактивними вправами, комплексними компетентісно орієнтованими завданнями, кейс-ситуаціями, вебквестом громадянського спрямування; розроблено методику формування

громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови (зокрема, мовний вебквест громадянського спрямування, інтерактивні вправи на платформі LearningApps.org, що сприяють комплексному формуванню громадянської компетентності учнів як мовних особистостей, навчальні кейси з вираженим виховним впливом громадянського спрямування та комунікативно-ситуаційні вправи, що сприяють розвитку вмінь комунікувати в усній формі в різних ситуаціях громадянського змісту); *уточнено* суть громадянської компетентності, основні складники її через призму лінгводидактики; *конкретизовано* поняття «формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови»; *подальшого розвитку* набули науково-теоретичні положення щодо вдосконалення та збагачення змісту компетентісно орієнтованого навчання української мови, лінгводидактичні умови формування учнів ліцею як українських мовних особистостей, що володіють кількома компетентностями.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що їх можна використати для шкільного курсу української мови з метою формування мовної особистості як патріота і відповідального громадянина на етапі навчання учнів старших класів (ліцею) відповідно до вимог компетентісно орієнтованого навчання української мови. Основні положення, висновки можуть стати орієнтиром для вдосконалення підручників, посібників з української мови для закладів загальної середньої освіти. Сформульовані в дисертації рекомендації можуть бути використані в лінгводидактичній підготовці здобувачів закладів вищої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти та в процесі розроблення вчителями-словесниками авторських методик навчання української мови учнів ліцею.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено в 16 наукових публікаціях, із них – 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 1 стаття в науковому

фаховому виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science, 10 праць, які засвідчують апробацію дослідження.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Теоретичні положення й основні результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Професійна підготовка фахівців в умовах неперервної освіти: креативний підхід» (Житомир, 2017, очна), «Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: реалії і перспективи» (Рівне, 2018, очна), «Освіта та формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (Мукачево, 2018, заочна), «Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні» (Житомир, 2019, очна), «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2020, очна), «Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення» (Київ, 2020, очна); *всеукраїнських*: «Інновації в освіті та педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2017, заочна), «Книга в академічному дискурсі: філологічний, методичний та мистецтвознавчий аспекти» (Житомир, 2018, дистанційно), «Формування базових компетентностей у закладах вищої освіти» (Житомир, 2020, очна).

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дисертацію написано науковим стилем, структура дисертації відповідає логіці здійсненого авторкою дослідження. Дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст, структура, оформлення і кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167).

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Результати перевірки дисертації виконані з допомогою вебресурсу Unicheck у Житомирському державному університеті імені Івана Франка показали наявність 15,3% запозичень.

Висновок. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, а також ураховуючи результати фахового семінару (12.11.2021 р., протокол № 4), вважаємо, що:

1. Дисертація Магдич Тетяни Павлівни «Формування громадянської компетентності учнів ліцею у процесі навчання української мови» відповідає спеціальності 014 «Середня освіта» з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

2. Магдич Тетяна Павлівна за темою дисертації опублікувала 16 наукових праць, із них 9 розкривають основний зміст дисертації, відображають наукову новизну отриманих результатів і відповідають вимогам пп. 9,11,12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167).

3. Дисертація Магдич Тетяни Павлівни «Формування громадянської компетентності учнів ліцею у процесі навчання української мови», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167) і рекомендується для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
доктор педагогічних наук, професор

Світлана ВІТВИЦЬКА

Рецензент:

доцент кафедри української мови та методики її навчання,
кандидат педагогічних наук

Лариса ШЕВЦОВА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів Житомирського державного університету імені Івана ФРАНКА